

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УСРР У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

ШЕВЧЕНКО Юлія Валеріївна - здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права Університету державної фіскальної служби України

DOI:10.32782/LAW.2019.3.7

В даній статті освещен анализ содержания нормативно-правовой базы функционирования правоохранительных органов УССР в период 20-х годов. Доказано, что в течение 20-х годов содержание нормативно-правовых актов, регулирующих деятельность правоохранительных органов УССР, отражал тенденцию их превращения в карательно-репрессивные структуры, что, в целом, соответствовало основным направлениям большевистской политики в правовой сфере. Обосновано, что нормативно-правовая база функционирования правоохранительных органов УССР в период 20-х годов характеризовалась такими чертами, как: отстранение от защиты прав и свобод граждан, копирование российско-большевистских аналогов, превращения правоохранительных органов в придаток авторитарного режима.

Постановка проблеми

Сучасний процес формування правової держави в Україні потребує належного переосмислення того політико-правового досвіду, котрий залишився нам у спадщину від СРСР, а також – тих державно-правових тенденцій, що існували на етапі переростання авторитарного режиму в тоталітарний. Даний аспект розвитку юридичної науки є актуальним також з огляду на окремі спроби реанімації певних ідеологічних форм, що безпосередньо пов'язані з авторитарним і навіть тоталітарним минулим. Особливої уваги в даному контексті заслуговує діяльність правоохоронної системи.

Нині особливо гостро постала потреба ґрунтовного вивчення та переосмислення практики функціонування правоохоронних органів, з метою врахування досвіду їх функціонування в подальшому, зокрема – уникнення тих негативних явищ і тенденцій, що мали місце в період 20-х років. Також важливо враховувати той досвід, що був напрацьований правоохоронними органами протягом зазначеної доби, з усіма недоліками та упущеннями, для належного обґрунтування форм і характеру функціонування сучасної правоохоронної системи України.

Аналіз досліджень і публікацій

До обраної здобувачем тематики дослідження звертались такі радянські й українські учені, як А.Д. Васильєв, В.Д. Гончаренко, О.І. Чердаков, П.Л. Фріс, С.Г. Кара-Мурза, П.С. Граціанський, С.В. Губар, П.В. Волвенко, А.Й. Рогожин, Ю.Є. Вовк, О.Д. Святоцький, В.І. Тербилов, В.Г. Клочков, В.В. Сухонос, В. Кригер, В.К. Шкарупа та інші.

Цілі статті

Метою даної статті є з'ясування змісту нормативно-правової бази функціонування правоохоронних органів УСРР у період 20-х років ХХ ст., що дає змогу визначити правові основи та підстави їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу

СРСР була чи не єдина держава у світі, яка повністю відкинула законодавство попереднього часу. Комуністична ідеологія ви-

значила радикальне ставлення, взагалі відкидаючи ідею права. Натомість на території Радянського Союзу діяли розмиті принципи революційної моралі та класової боротьби, управлінські розпорядження партійних органів і державних установ. Сфера дії закону обмежувалася прийнятим кримінальним кодексом і низкою актів щодо організації державних органів. Цивільний та інші кодекси, дуже примітивні й викривлені, не мали реального значення [1, с. 195]. Особливо це було характерно для початку 1920-х років.

Характеризуючи статус Української СРР за першою Конституцією Союзу РСР 1924 року, В. Д. Гончаренко зауважив, що в главі десятій Конституції «Про союзні республіки» містилися норми, що регулювали організацію та діяльність у межах території кожної союзної республіки найвищих органів влади та управління (з'їзд Рад республіки, ЦВК, Президія ЦВК, Рада Народних Комісарів, й у тому числі – народного комісара юстиції) [2, с. 60, 61].

Один із провідних напрямків функціонування органів юстиції полягав у їх нормативно-правовому забезпеченні. Його виконання було доволі складним, з огляду на доволі різнопланову діяльність правоохоронних підрозділів та завдання, що ставились перед ними радянською владою. Не завжди органи, покликані виконувати місію охорони прав і свобод особи, виконували охоронні функції, частіше вони використовувалися як репресивно-каральні інститути Радянської держави. Значну роль у цьому відіграла радянська кримінально-правова політика, що деформувала суспільство, руйнуючи в ньому основи не тільки права, але й моралі [3, с. 5, 6].

Так, особлива частина КК УСРР 1922 року, формулюючи склади конкретних злочинів, повністю виконувала соціально-політичні завдання більшовиків – захистити їх перебування при владі, вести жорстоку безкомпромісну боротьбу з будь-якими спробами здійснення посягань на неї, із діями, які могли послабити або похитнути їх владу. Через призму цих завдань здійснювалось визнання тих чи інших діянь суспільно небезпечними, віднесення їх до категорії злочинних, конструювання конкретних кримінально-правових норм, що визначали відповідальність за конкретні

злочини. Особлива частина КК УСРР 1922 року була структурована на підставі родових об'єктів злочинних посягань і включала в себе наступні групи злочинів – державні (контрреволюційні) злочини; злочини проти порядку управління; посадові (службові) злочини; порушення правил про відокремлення церкви від держави; господарські злочини; злочини проти життя, здоров'я, свободи та гідності особи; майнові злочини; військові злочини; злочинні порушення правил охорони народного здоров'я; злочини проти суспільної безпеки та громадського порядку [4, с. 96].

Важливу роль у дискусіях з юридичних питань у період непу посідала концепція «революційної» законності, що виникла в 1921–1922 роках. «Революційна» законність була ідеологічною основою для переходу від «революційної» правосвідомості до нормальної правової системи зі стабільними юридичними гарантіями, без котрих був неможливим неп і приватна господарська діяльність. У результаті цих дискусій різко зросла роль прокурора як охоронця «революційної» законності. Хоча нез'ясованість поняття «революційна» законність давала можливість протягом усього періоду непу надавати йому різні відтінки для використання в політичній боротьбі, в цілому пов'язані з ним дискусії стимулювали розвиток правового забезпечення [5, с. 381, 382].

Певним чином це вплинуло на процес формування першого систематичного зібрання діючого законодавства СРСР (в п'яти томах), що було здійснено в 1926–1927 роках. А протягом 1927–1930-го років проводилась значна робота з підготовки Зводу законів СРСР [6, с. 141]. Однак, у державі диктатури пролетаріату закони були необхідні для захисту інтересів самої держави, а точніше – партократії, діяльність усієї системи державних органів, посадових осіб і окремих громадян повинна була спрямовуватися, передусім, на реалізацію цих інтересів. Людина, її права та свободи зі сфери революційної законності вилучалися з самого початку [7, с. 283].

Вже починаючи з 1920-х років у Радянському Союзі, й УСРР зокрема, почався процес формування досить розгорнутої системи позитивного права, котра хоч і була «ущербною», але все ж на певному юридично-усеред-

неному рівні охоплювала законодавчо-нормативною регламентацією різні сфери життя суспільства. Якщо на початку 1920-х років домінував принцип утвердження «революційного права» безпосередньо через «пролетарський суд», Надзвичайну комісію, продзагони, революційні трибунали, комітети бідноти – з допомогою всіх засобів більшовицької диктатури – то в другій половині 1920-х років, в умовах утвердження військово-комуністичної системи влади, ситуація змінилася. На перше місце в державно-юридичному плані вийшли суди, прокуратура, слідчі підрозділи та органи громадського порядку. Для підтримки існуючої системи влади виявилось, загалом, достатнім того, щоб усі учасники державного та суспільного життя «просто» суворо дотримувалися радянського законодавства (і негласно зберігалася безперешкодна можливість застосування партійно-державним апаратом революційного права шляхом встановлення режиму репресій, терору, застосування прямого збройного насилля тощо). Однак, при цьому, запроваджувана судова система й принципи судочинства не дозволяли захистити права в судових процедурах [8, с. 196].

У колишньому СРСР різниця між кодифікованими законодавчими актами окремих республік існувала лише формально. Наприклад, кримінально-процесуальні кодекси колишніх республік були скопійовані з відповідного кодексу Радянської Росії. Це ж стосувалося й більшості інших кодексів. Ці законодавчі акти відображали насамперед внутрішню політику СРСР у цілому і мали специфічні ознаки, притаманні саме російському праву [9]. У той же час, на думку А. Й. Рогожина, в УСРР проводилася активна робота над підготовкою законодавчих пропозицій. Особлива роль у цьому процесі належала НКЮ УСРР [10, с. 190]. Адже згідно з Положенням «Про Народний комісаріат юстиції» саме на цю структуру покладалася функція кодифікації законодавства, публікації законодавчих актів і доведення їх змісту до відповідних відомств, розробка та розгляд законопроектів, тлумачення законів, керівництво правотворчою діяльністю всіх відомств [11, с. 17].

На XV з'їзді партії, що відбувся в грудні 1927 року, ставилось питання покращення роботи державного апарату, в тому числі, си-

лових і контролюючих структур. Зокрема, на цьому з'їзді була піддана серйозній критиці робота органів юстиції [12, с. 101, 120]. Так, з'їзд вказав на необхідність покращення діяльності судових органів щодо боротьби з бюрократизмом, залучення до відповідальності працівників адміністративного й господарського апарату, винних у злочинній безгосподарності тощо. Також були накреслені завдання радянських судових органів. Серед іншого, XV з'їзд ВКП(б) ставив завдання посилення виконання радянських законів, покращення та розширення роботи судів [13, с. 23]. При цьому, як свідчила практика, радянські суди вирішували справи на основі радянських декретів, а при відсутності таких керувалися «революційною» совістю та «революційною» правосвідомістю, але не старими законами. Така практика не могла забезпечити належне функціонування правоохоронних органів, особливо на місцях. Одне із завдань радянських судових органів полягало в більшому наближенні судів й органів юстиції загалом до правоохоронної роботи на місцях.

З метою боротьби із службовими проступками та провинами державних органів, які не підлягали переслідуванню в кримінальному порядку, ВУЦВК і РНК УСРР 3 лютого 1926 року прийняли «Положення про дисциплінарні суди». Останні створювалися при ВУЦВК (Головний дисциплінарний суд) і при окружних виконкомах. Вони були скасовані рішенням XV з'їзду ВКП(б) й проіснували до 1928 року [14].

В «Основах судоустрою Союзу РСР і союзних республік» від 1924 року, серед іншого, було сформульовано завдання суду, зокрема: 1) зміцнення правопорядку; 2) захист інтересів і прав трудящих і їх об'єднань; 3) зміцнення суспільно-трудоваї дисципліни та солідарності трудящих і їх правове виховання; 4) здійснення революційної законності в особистих і майнових стосунках громадян. Народні комісари юстиції союзних республік мали здійснювати нагляд за всією судовою практикою всіх судових органів певної республіки, опротестовуючи й направляючи через прокурорський нагляд на перегляд будь-які вироки чи рішення, винесені судами певної союзної республіки. Завдання втілення в життя принципу «революційної» законності

покладалося насамперед на органи прокуратури. Формування даного інституту в УСРР, як і більшості правоохоронних органів, відбувалося за зразком РСФРР.

19 лютого 1925 року 4-ю сесією ВЦВК VIII-го скликання було прийнято резолюцію «Про діяльність Державної Прокуратури», де визначалися провідні завдання прокуратури, в тому числі – встановлення правопорядку, захист інтересів і прав працюючих і їх об'єднань, здійснення судового та адміністративного нагляду, поліпшення слідчого й кримінального розшукового апарату, прискорення передачі справ до судових органів тощо [15, с. 41]. Постановою РНК від 6 липня 1925 року у порядку підготовки до введення в дію положення про суд були затверджені структура та штати НКЮ УСРР, окружних судів і окружних прокуратур. Прокуратура республіки відповідно до цих актів була п'ятим відділом НКЮ. Прокурором республіки, як і за Положенням «Про прокурорський нагляд» 1922 року був народний комісар юстиції. Однак, постановою від 6 липня 1925 року йому вперше офіційно було присвоєно найменування Генеральний прокурор республіки [16, с. 79, 80]. Важливим законодавчим актом про прокуратуру стали «Основи судоустрою Союзу РСР і союзних республік» 1924 року. У цьому документі, серед іншого, було закріплено принцип централізованої побудови органів прокуратури та значно розширено повноваження прокурорів.

Функціонування та діяльність органів прокуратури УСРР у 20-х роках регламентувалися низкою нормативно-правових актів, це зокрема: «Положення про Верховний Суд Союзу РСР» 1923 року, Конституція СРСР 1924 року, «Основи судоустрою Союзу РСР і союзних республік» 1924 року, «Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік» 1924 року, «Про взаємовідносини між органами РСІ та органами радянської юстиції та прокуратури» 1924 року, «Про неухильне запровадження революційної законності» 1925 року, «Про порядок розгляду губернськими виконавчими комітетами протестів, внесених прокуратурою» 1925 року, «Положення про військові трибунали та військову прокуратуру» 1926 року, «Про зміни та доповнення положення про військові три-

бунали та військову прокуратуру» 1929 року, «Положення про Верховний Суд Союзу РСР та прокуратуру Верховного Суду Союзу РСР» 1929 року, а також «Положеннями про судоустрій» від 1925 та 1929 років тощо.

Відповідно до ст. 6 Положення про судоустрій УСРР від 1925 року для нагляду за законністю дій органів радянської влади, державних й громадських закладів, підприємств і приватних осіб, опротестування в касаційному порядку та в порядку нагляду вироків, рішень і визначень, що виносяться судами для безпосереднього нагляду й нагляду за процесом дізнання, розшуку та попереднього слідства з кримінальних справ, підтримання звинувачення з кримінальних справ у суді, наглядом за виконанням вироків, за законністю утримання під вартою, за станом і діяльністю місць ув'язнення, а також задля захисту інтересів держави й трудящих у цивільних справах мала діяти Державна Прокуратура.

Згідно зі ст. 4 Положення про судоустрій УСРР від 1925 року окружний суд, як одна з основних ланок системи судоустрою, мав діяти:

1. У якості органу безпосереднього управління й нагляду за всіма підлеглими йому судовими установами, нотаріальними органами, судовими виконавцями, судовими перекладачами та іншими підвідомчими йому посадовими особами й у якості такого органу управління та нагляду підпорядкований безпосередньо НКЮ;

2. У якості органу касаційно-ревізійного розгляду скарг і протестів на вирoki, рішення й визначення підвідомчих йому народних судів;

3. У якості суду першої інстанції щодо справ, віднесених законом до ведення окружного суду.

Окрім того, окружному суду притаманний нагляд за всіма діючими на території округу спеціальними судами, за виключенням Військових трибуналів і їх виїзних сесій.

Для судової практики УСРР періоду другої половини 1920-х років була притаманна тенденція масового залучення до процесу судочинства вихідців з пролетарського середовища, які переважно не мали не лише юридичної, а й навіть – звичайної освіти. Так, наприклад, Артемівський окружний суд у 1928

році спочатку започаткував практику запрошення на засідання пленуму окружного суду робітників і селян того району, про роботу народного суду котрого йшло обговорення на пленумі. А згодом склад працівників судових органів в Артемівському окружному суді почав поновлюватися за рахунок висуванців із підприємств. При цьому, всі народні судді, за виключенням одного члена окружного суду, були членами партії. Відповідним чином, усе більш значна роль відводилася й товаришеским судам.

Перші декрети про товариські суди початку 1920-х років стали початковими положеннями, що визначили напрям подальшого розвитку цих самодіяльних органів. У процесі формування нового радянського суспільства вони відігравали досить активну роль у зміцненні правопорядку, вихованні радянських громадян у дусі точного й неухильного дотримання законів, попередження антигромадських вчинків [17, с. 4]. Товаришеский суд міг застосовувати такі засоби впливу, як попередження, громадський осуд з публікацією в засобах друку або без нього, штраф до 10 крб. Постанови товаришеских судів були остаточною й оскарженню не підлягали.

Функціонування громадських і товаришеских судів здійснювалося відповідно прийнятій ВУЦВК і РНК УСРР від 9 квітня 1928 року постанові «Про житлові мирові конфліктні комісії», затвердженому 19 липня 1929 року «Положенню про товариські суди та мирові камери», котрі повинні були розглядати окремі кримінальні та цивільні справи, а також уставу «Про товариські суди при сільських і селищних Радах й фабрично-заводських підприємствах, державних і громадських установах». Відповідно до цих документів, жодної плати за свою роботу голова товаришеского суду та його заступники не отримували й працювали на громадських засадах.

Народний суддя та прокурор мали право призупиняти виконання постанов товаришеского суду, якщо воно порушувало закон, й передавати справу на розгляд загальних судів. Нагляд за діяльністю товаришеских судів і надання їм допомоги в практичній роботі Положення покладало на Народний комісаріат юстиції УСРР.

Постановою ВУЦВК і РНК від 11 вересня 1929 року було прийнято нове «Положення про судоустрій УСРР». Це положення зберігало попередню судову систему: народний суд, окружний суд, верховний суд, головний суд Молдавської АСРР і надзвичайні сесії; зберігалися ті ж спеціальні суди та їх функції. А 29 жовтня 1929 року Президія ЦВК СРСР прийняла постанову про зміну Положення про військові трибунали та військову прокуратуру від 1926 року. Також протягом 1929 року відбувався процес вдосконалення Положення про Верховний суд СРСР.

Згідно зі ст. 7 Положення про судоустрій УСРР від 1925 року для попереднього розслідування підлягаючих судовому розгляду злочинних дій, у межах довірених їм діляниць, а також при окремих судових закладах і при НКЮ діють слідчі. Відповідно до ст. 9, для засвідчення актів, договорів і для виконання інших нотаріальних дій, вказаних у законі, при окружних судах, під наглядом і керівництвом останніх діють нотаріальні контори, предмет діяльності котрих визначається Нотаріальним Положенням. А згідно зі ст. 10, для виконання судових рішень і визначень, а також інших дій, вказаних у законі, при окружних судах перебувають судові виконавці, які діють під загальним керівництвом і наглядом окружних судів. Також згідно зі ст. 11 для обслуговування судочинства при окружних судах, під наглядом і керівництвом останніх була передбачена діяльність судових перекладачів [18, арк. 6].

2 жовтня 1922 року ВУЦВК затвердив Положення про адвокатуру УСРР, аналогічне Положенню про адвокатуру РСФРР. Завдяки цьому з'явилась можливість забезпечення права звинувачуваного на захист, що на практиці мало реалізуватися через мережу юридичних консультацій. Стаття 8 Положення про судоустрій УСРР від 1925 року передбачала, що для надання юридичної допомоги населенню, в тому числі з метою виконання завдань судового захисту, при окружних судах, під наглядом останніх діють колеги захисту.

Діяльність адвокатури УСРР протягом 20-х років регламентувалася такими нормативно-правовими актами: «Положення про адвокатуру УСРР» 1922 року, «Про юрискон-

сультів державних закладів і підприємств й кооперативних організацій та про нагляд за їх діяльністю» 1927 року, Положення «Про судоустрій УСРР» 1929 року тощо.

Згідно з «Положенням про адвокатуру УСРР», встановлювалося коло осіб, які, окрім адвокатури, могли здійснювати захист обвинувачуваних на суді. До таких осіб було віднесено близьких родичів сторін (обвинувачуваного чи потерпілого), представників державних, професійних і громадських організацій. Таким чином, адвокатура визнавалася основною, але не єдиною організацією щодо забезпечення судового захисту. Тим самим «Положення про адвокатуру» визначало судовий захист як справу державну й суспільну, від котрої неможливо усунути державні, професійні, громадські й кооперативні організації.

12 вересня 1928 року колегія Нарком'юсту УСРР прийняла постанову «Про реорганізацію колегій захисників», згідно з якою робота членів колегій захисників була переведена на колективні форми, а приватна адвокатська практика ліквідована. У «Положенні про судоустрій УСРР» 1929 року було передбачено, що колегії захисників працюють при окружних судах і діють як на підставі зазначеного Положення, так і на підставі наказів і розпоряджень Нарком'юсту УСРР. Відповідно до цього 20 жовтня 1929 року Нарком'юст УСРР затвердив Положення про колективні форми роботи колегій захисників [19, с. 45]. Тобто відбувався планомірний процес одержавлення інституту адвокатури.

Кримінально-правова політика України повністю визначалася з Москви. Зокрема, у 1927 році були видані такі загальносоюзні кримінально-правові акти, як «Положення про злочини державні (контрреволюційні та особливо небезпечні для Союзу РСР злочини проти порядку управління)», котрим визначалось поняття так званих «контрреволюційних злочинів», їх коло та основні напрямки кримінально-правової боротьби з ними. 8 червня 1927 року було прийнято Кримінальний кодекс УСРР, який, незважаючи на численні зміни, майже на 30 років відтворював кримінально-правову політику України. Цей кодекс увійшов в історію як кримінально-правова база сталінського тоталітаризму. На його

базі були здійснені численні репресії режиму проти українського народу [20, с. 134, 135]. Відповідним чином, в УСРР запроваджувалася централізована радянська правова система, а всі республіканські правові джерела були, по суті, калькою загальносоюзних.

Прийняття нових КК і КПК УСРР 1927 року посилювало карально-репресивні функції правоохоронних органів. Зокрема, це проявилось в збільшенні їхніх повноважень [21, с. 19-27]. Що стосується Особливої частини КК 1927 року, то вона, порівняно з КК 1922 року, характеризувалася посиленням кримінальної репресії. Про це свідчить хоча б факт суттєвого, майже на 1/3, зростання кількості злочинів за які передбачалась можливість застосування смертної кари. При вчиненні контрреволюційних злочинів (ст.ст.54¹-54¹⁴) у більшості випадків передбачалась можливість застосування вищої міри соціального захисту – розстрілу або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією майна та з позбавленням громадянства союзної республіки і тим самим громадянства Союзу РСР із вигнанням за межі Союзу РСР назавжди.

У нормах же КПК УСРР від 1927 року знайшли відображення складність і суперечливість процесів згортання непу та становлення тоталітарного режиму. Поряд із закріпленням ряду демократичних принципів кримінального процесу – законності, публічності, об'єктивності та повноти розслідування справи, гласності судового розгляду – Кодекс доповнювався новими положеннями, що посилювали обвинувальний ухил у судочинстві, зокрема, встановлювався принцип застосування закону за аналогією, визначалися обставини, за яких могла бути порушена адвокатська таємниця, особистому зізнанню обвинуваченого надавалося значення достатнього доказу його вини, зберігалися спеціальні суди, котрі розглядали справи на закритих засіданнях у спрощеному порядку, КПК УСРР 1927 року значно розширював права органів дізнання, слідчих та прокурорів, що було зроблено для прискорення та спрощення провадження у кримінальних справах. Таким чином, демократичні принципи кримінального процесу служили лише прикриттям карально-репресивної системи, до котрої все більшою мірою залучалися органи юстиції.

Висновки

1. Нормативно-правова база функціонування правоохоронних органів УСРР у період 20-х років характеризувалася домінуванням політико-правових принципів на кшталт «революційної» та «соціалістичної» законності, що уособлювали утвердження радянської державно-правової системи. Радянські закони зазвичай санкціонувалися партійною верхівкою. Вона ж контролювала всі сфери державного життя, в тому числі й правоохоронну сферу. При цьому органи прокуратури виконували функцію особливої наглядової інстанції практично над усіма правоохоронними структурами, в тому числі – й судовими установами. Перед кримінальною юстицією ставилося завдання – всіляко сприяти здійсненню різного роду політичних і політико-господарських кампаній.

Певний вплив на процес правового регулювання правоохоронних органів мали Конституція УСРР 1919 року, зі змінами, внесені до неї в 1925 році, та Конституція УСРР 1929 року. Однак, радянські конституції були документами швидше політичними, аніж правовими, й розроблялися насамперед у компартійних відділах. Враховуючи це, а також статус квазі-держави, якою була УСРР, зазначені конституційні акти з великим застереженням можна віднести до групи основних законів держави.

2. Конституція УСРР 1929 року зумовила подальше утвердження принципу диктатури пролетаріату та сприяла встановленню домінування загальносоюзних законодавчих актів над республіканськими. Протягом 20-х років спостерігалася поступове зростання ролі союзного центру, тобто загальносоюзних установ, і обмеження прав республіки. Що, у свою чергу, вплинуло на характер функціонування правоохоронної системи загалом, і органів юстиції зокрема. Останні стали більш залежними у своїй діяльності від союзних відомств.

3. Процес організаційно-структурного зміцнення правоохоронних органів УСРР протягом 20-х років відбувався в досить складних умовах. Насамперед це було пов'язано з існуючою тенденцією ігнорування права як «буржуазного» пережитку. Окрім того давалися взнаки не сформованість пра-

воохоронної системи в УСРР та тенденція до перетворення правоохоронних органів у засіб встановлення тоталітарного режиму в країні.

3. У цілому правоохоронна система УСРР протягом 20-х років була досить складною, що ставило перед державою завдання її реорганізації та реформування. Відповідним чином, правоохоронні органи перебували в стані трансформації й організаційно-правового зміцнення. Проте, перед ними стояла низка проблем і завдань, особливо – у відношенні боротьби з загальною кримінальною злочинністю. У цей же час продовжувався процес формування органів юстиції, а також – розпочався процес відновлення в правах адвокатури.

Література

1. Васильев А. Д. На их петлицах щит и меч. Во имя человека ; [Сост. В. А. Беляков, М. Е. Скрябин]. Ленинград : Лениниздат, 1982. С. 3 – 9.

2. Гончаренко В. Д. Статус Української СРР за першою Конституцією Союзу РСР. *Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр.* / редкол. : В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2013. № 1 (72). С. 57 – 65.

3. Чердаков О. И. Формирование правоохранительной системы Советского государства, 1917–1936 гг. : историко-правовое исследование : дис. ... доктора юр. наук : 12.00.01. Саратов, 2002. 471 с.

4. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-правової політики України: монографія. [За заг. ред. М. В. Костицького]. Київ : Атіка, 2005. 124 с.

5. Кара-Мурза С. Г. Советская цивилизация. От начала до Великой Победы. Харьков : Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга»; Белгород : ООО «Книжный Клуб «Клуб семейного досуга», 2007. 640 с.

6. Грацианский П. С. Публикация и издание источников советского права : исторический опыт и перспективы. История права : Англия и Россия. [Под ред. В. С. Нерсесянца, У. Батлера]. Москва : Прогресс, 1990. С. 135 – 146.

7. Губар С. В. Кримінальна юстиція в Україні. 1927-1939 роки : монографія. Київ : «Хай-Тек Прес», 2009. 352 с.

АНОТАЦІЯ

У даній статті висвітлено аналіз змісту нормативно-правової бази функціонування правоохоронних органів УСРР у період 20-х років ХХ ст. Доведено, що протягом 20-х років зміст нормативно-правових актів, які регулювали діяльність правоохоронних органів УСРР, відображав тенденцію їх перетворення на карально-репресивні структури, що, у цілому, відповідало основним напрямкам більшовицької політики у правовій сфері. Обґрунтовано, що нормативно-правова база функціонування правоохоронних органів УСРР у період 20-х років характеризувалась такими рисами, як-то: відсторонення від захисту прав і свобод громадян, копіювання російсько-більшовицьких аналогів, перетворення правоохоронних органів на придаток авторитарного режиму.

SUMMARY

This article highlights the analysis of the content of a legal framework functioning of law enforcement USSR in 1920s. It is shown that during the 20s the content of legal and regulatory instruments which regulated the process of USSR's law enforcement agencies, reflected the trend of their transformation in punitive and repressive structures that in general are in line with main directions of the Bolshevik policy in the legal sphere. It is proved that the legal framework of functioning of law enforcement USSR in 1920s was characterized with such features as suspension from rights and freedoms of citizens, copying the Russia- Bolshevik analogs, turning the law enforcement in an appendage of the authoritarian regimes.

8. Волвенко П. В. Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посібник. [Донецький державний університет управління]. Донецьк : Цифрова типографія, 2010. 210 с.

9. Губар С. В. Становлення і розвиток органів дізнання і досудового слідства в Україні. 1917-1960-ті роки : дис... канд. юрид.наук : 12.00.01. Київ, 2003. 189 с. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.lib.ua-lu.net/diss/cont/33550.html>.

10. Рогожин А. Й. Очерк истории социалистической законности УССР. Антологія української юридичної думки. В 10 т. [За ред. Ю. С. Шемшученка та ін.]. Т. 9: Юридична наука радянської доби ; [Упоряд.: В. Б. Авер'янов, О. М. Костенко, В. П. Нагребельний, В. Ф. Погорілко, К. О. Савчук, І. Б. Усенко ; відп. редактор В. П. Нагребельний]. Київ : Видавничий Дім «Юридична книга», 2004. С. 181 – 199.

11. Вовк Ю. Є. Законодавча діяльність урядів Радянської України у 1919–1929 роках. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 3. С. 15 – 18.

12. Святоцкий А. Д. Создание советской адвокатуры. *Проблемы правоведения*. Вып. 47. Киев : Изд-во при Киевском государственном университете, 1986. С. 48 – 57.

13. Терещилова В. И. Законность и правосудие в СССР. Москва : Политиздат, 1987. 224 с.

14. Державний устрій УСРР у 1920 – 1930-х рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ez2www.com/book_564_chapter_8_ROZDIL_VII_Derzhavno-pravovijj_rozvitok_Radjanskoj_Ukraïni.html.

15. Клочков В. Г. Історія прокуратури України : монографія ; [3-тє вид. перероб. і доп.]. Київ : НТВ «Правник», 2004. 246 с.

16. Сухонос В. В. Організація і діяльність прокуратура в Україні : історія та сучасність : монографія. Суми : ВДТ «Університетська книга», 2004. 348 с.

17. Кригер В. Отвечаем на вопросы о работе товарищеских судов : (Пособие для слушателей народных университетов). Москва : Знание, 1988. 112 с.

18. Оп. 3. 1924-1929 рр. Спр. 50 : Документи про введення в дію Положення про судострій УСРР (постанови, службова записка, переписка). 1925 рр., 99 арк.

19. Шкарупа В. К. Адвокатура України : навч. посіб. [В. К. Шкарупа, О. В. Філонов, А. М. Титов та ін.] ; за ред. В. К. Шкарупи. Київ : Знання, 2007. 398 с. (Вища освіта ХХІ століття).

20. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : дис. ... доктора юр. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 440 с.

21. Кримінально-процесуальний кодекс УСРР. Харків : Юрид. вид-во НКЮ УСРР, 1927. 107 с.